

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕЙДЕТИКИ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Статтю присвячено проблемі розвитку творчого мислення майбутніх учителів початкової школи засобами ейдетики. Автором з'ясовано сутність ейдетики, розкрито особливості використання піктографічного методу та методу укрупненого структурування навчального матеріалу в процесі вивчення педагогічних дисциплін, таких як "Історія педагогіки" та "Педагогічні технології у початковій школі". Зосереджено увагу на особливостях створення "ейдос-конспектів" як прийому технології розвитку критичного мислення та особливостях створення "карт стисненої інформації".

Ключові слова: ейдетика, методи ейдетики, "ейдос-конспект", метод укрупненого структурування навчального матеріалу, "карта стисненої інформації", розвиток творчого мислення майбутніх учителів початкової школи.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Сучасне суспільство ставить перед освітою вимоги підготовки спеціалістів із широким інтелектуальним потенціалом, фундаментальними знаннями, здатних не тільки професійно виконувати свої обов'язки, але й "самостійно застосовувати теоретичні знання в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях" [1, с. 8], мислити критично, нешаблонно, володіти творчою мобільністю.

Як зазначено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, пріоритетом для держави є "виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави" [1, с. 2].

На жаль, потреба у вихованні творчо мислячої особистості не знаходить повного вияву в освітньому процесі вищих навчальних закладів. У більшості випадків педагоги використовують методи, спрямовані на репродуктивне відтворення навчального матеріалу; студенти перевантажені теоретичними відомостями та звикають до механічного заучування.

Таким чином, актуальним є використання методів і засобів, спрямованих на розвиток творчого мислення студентів – майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема розвитку творчого мислення студентів набула висвітлення в публікаціях таких сучасних авторів, як О. Акімова, О. Гузалова, Л. Засекіна, О. Кайдановська, М. Коновальчук, Р. Кравець та ін.

Особливості використання методів ейдетики в освітньому процесі досліджували такі вчені, як: А. Василько, М. Гайдаєнко, Ю. Данилевич, М. Коврига, О. Кузнецова, А. Нікітіна, О. Пашенко, К. Приходченко, С. Рикова та ін.

Тоді як проблема використання елементів ейдетики з метою розвитку творчого мислення майбутніх педагогів залишається недостатньо розкритою.

Формулювання мети статті

Мета – розкрити специфіку використання окремих методів ейдетики як засобу розвитку творчого мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі викладання педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема розвитку творчого мислення залишається найбільш актуальною в сучасній педагогіці. Її вивченню присвячено багато наукових праць видатних учених, таких як Г. Костюк, А. Петровський, М. Поспелов, С. Рубінштейн, Л. Фрідман, В. Шадриков та ін.

Узагальнюючи наукові підходи до визначення сутності творчого мислення, український учений В. Кремень розкриває це поняття як "здатність перетворювати наявні теоретичні і практичні знання в стратегії розв'язання проблем, методи перетворення нового знання на власне, особистісне мислення та відчуття..." [2, с. 7-8].

Як зазначає С. Вітвіцька, важливим показником творчого мислення є нестандартність, уміння охопити дійсність в усіх її відношеннях, уміння переносити знання з одного предмета на інший, пов'язувати один об'єкт із іншим [3, с. 88-96].

Розвиток творчого мислення майбутнього вчителя початкової школи є головною умовою його професійної самореалізації і передбачає розвиток умінь самостійно висувати і формулювати проблеми, моделювати їх і гнучко вирішувати, осмислювати і критично оцінювати ідеї власні та інших людей. Розвинуте творче мислення припускає вихід за межі наявних знань, які, в свою чергу, є опорою у відкритті нового. Щоб відкрити нове, необхідно мати досить широкий обсяг актуалізованих знань та вмій, достатніх для руху вперед. Тому необхідно спеціально зорганізувати навчальну діяльність, що забезпечуватиме міцність засвоєваних знань і їх готовність до актуалізації при вирішенні проблем.

Звичайно, розвивати творче мислення стандартно неможливо. Для цього потрібно застосовувати особливі методи і прийоми, які б сприяли розвитку уяви, творчих здібностей, гнучкості думки,

дивергентності мислення тощо. Тому ефективним і доцільним, на нашу думку, буде використання окремих методів ейдетики.

Термін "ейдос" у перекладі з давньогрецької означає "вигляд", "образ", "картина", "ідея". У 1907 році віденський лікар В. Урбанчич описав факт наявності суб'єктивних яскравих образів у людини, але глибоке наукове вивчення цього явища розпочалося дещо пізніше. Термін "ейдетика" уперше використав німецький професор Е. Йенш [4]. У 20-40 рр. ХХ ст. учений та його однодумці (О. Кро, А. Рікель, Г. Фішер) почали досліджувати явище ейдетизму, яке полягає в здатності відтворювати яскравий наочний образ предмета, коли той вже не діє безпосередньо на органи чуттів [5, с. 109]. Науковці довели, що всі діти є ейдетиками: 40% – явні, а 60% – латентні [6, с. 187-188].

Л. Виготський уважав ейдетичні уявлення про суб'єктивні наочні образи, які спостерігаються у дітей і підлітків у певній фазі їх розвитку, а також у деяких дорослих [6, с. 181].

Значний внесок у розвиток ейдетики зробив російський учений, доктор педагогічних наук І. Матюгін, який розробив методики ейдетичного сприймання інформації, розвитку уваги і пам'яті, заснував "Школу ейдетики" у Москві. В Україні впровадження цієї методики здійснює Є. Антошук. Науковець є засновником Української школи ейдетики "Мнемозина", автором таких посібників, як "8 уроків ефективного запам'ятовування", "Знайомтесь, ваша пам'ять", "Учімося запам'ятовувати і пригадувати" та ін.

Отже, ейдетика – це унікальна методика, спрямована на розвиток образного мислення, уваги, уваги і пам'яті. Вона залучає всі можливі ресурси людської пам'яті заради використання набутих знань у житті. Ейдетика сприяє гармонійному розвитку обох півкуль, людина стає більш працездатною, а її психіка стійкішою. Завдяки використанню методів ейдетики людина комфортно, вільно здобуває нові знання.

Найбільш відомими методами ейдетики є: ланцюжковий, акровербальний, піктографічний, фонетичних асоціацій, метод місць (базується на зорових асоціаціях), невербальних асоціацій, парадоксальних вербальних перетворень, укрупненого структурування навчального матеріалу.

Розглянемо використання деяких методів ейдетики на заняттях з дисципліни "Педагогіка", модуль "Історія педагогіки". Означений курс викладається для студентів I курсу в першому семестрі. У цей період відбувається процес адаптації, тобто входження до нового соціального середовища, формування стійкого інтересу, активного позитивного ставлення до майбутньої професії, розвиток умінь та навичок, необхідних для практичної роботи. Серед труднощів, які виникають у студентів в адаптаційний період, переважають збільшення навчального навантаження, дефіцит часу, невміння його планувати, труднощі в опрацюванні наукової літератури, складність у фіксуванні та засвоєнні навчального матеріалу.

Як засвідчили наші спостереження, першокурсники зі шкільних років звикли до механічного заучування інформації та не володіють навичками ефективного запам'ятовування. Тоді як модуль "Історія педагогіки" є важким для осмислення та запам'ятовування, адже містить великий обсяг навчального матеріалу, значною частиною якого студенти повинні оволодіти самостійно.

Тому важливо застосовувати такі методи навчання, які б сприяли створенню позитивного емоційного фону пізнавальної діяльності, знаттю емоційної напруги, розвитку творчого мислення, й не дозволили майбутнім учителям початкових класів розчаруватися у вибраному напрямі навчання.

Ефективним методом систематизації, узагальнення та запам'ятовування інформації виявився піктографічний метод. Адже візуалізована інформація, що задіює ієрархічне мислення і заснована на асоціаціях, усвідомлюється набагато ефективніше. Суть цього методу полягає у тому, що, використовуючи асоціації, необхідно "зашифрувати" те чи інше поняття або положення за допомогою малюнків, знаків. При цьому не звертається увага на якість малюнка та художність зображення.

Отже, для засвоєння інформації про педагогічні погляди того чи іншого педагога, пропонуємо студентам об'єднатися у групи і за допомогою піктограм створити так звані "ейдос-конспекти". "Ейдос-конспект" – прийом технології розвитку критичного мислення. За Н. Головацькою, він поєднує в собі опорний конспект (теоретичні знання) та ілюстрації до твору [7]. Як зазначає В. Уліщенко, у практичній роботі активно використовуються три види "ейдос-конспектів": колірні (в основі – символіка кольору), графічні (опорні схеми-графіки) і художні (в основі – малюнок, фотографія або колаж) [8]. У нашому випадку "ейдос-конспект" – це систематизований та узагальнений виклад теоретичного матеріалу у вигляді піктограм. Перш ніж оформити результати роботи групи у вигляді "ейдос-конспекту", студенти повинні повторити навчальний матеріал, виділити головне. Таким чином задіюється логічне та образне мислення, розкривається творчий потенціал, формулюється власна та колективна точка зору. Працюючи над створенням піктограм, студенти не тільки засвоюють матеріал курсу, але й вчать працювати в команді, вислуховувати один одного. Важливу роль відіграє емоційність спілкування в процесі створення ейдетичної схеми. Студенти працюють із задоволенням, позитивною напругою, радісно – це пробуджує їх бажання вчитися, розвиватися.

Після створення "ейдос-конспектів" групи презентують результати своєї роботи. Окрім цього, доцільним буде використання таких видів діяльності, як розшифрування "ейдос-конспектів" інших груп і доповнення їх власними піктограмами та створення індивідуальних "ейдос-конспектів".

Пропонуємо приклад індивідуального "ейдос-конспекту" (автор – Тур Юлія) (рис. 1).

Метод укрупненого структурування навчального матеріалу, який передбачає використання опорних схем та узагальнюючих таблиць, застосовується нами з метою підготовки студентів до складання екзаменів. Викладачем організовується самоосвітня робота студентів, які повинні створити так звану "карту стисненої інформації", вмістивши в ній увесь навчальний матеріал дисципліни у вигляді схем.

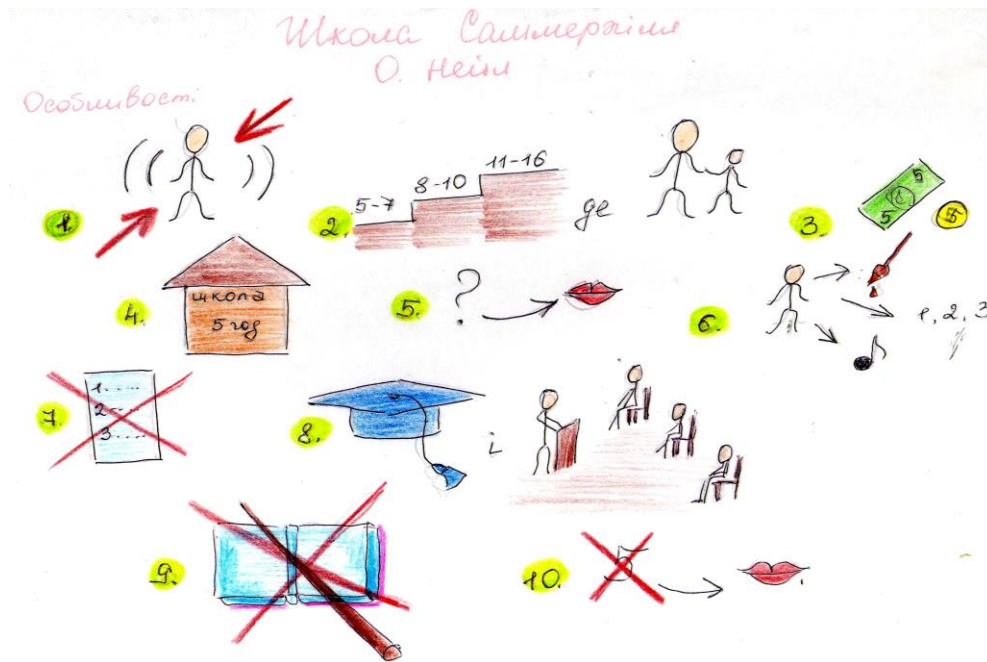

Рис. 1. Приклад індивідуального "ейдос-конспекту"

"Карта стисненої інформації" (далі – "карта") може бути як матеріальна, так і електронна. У першому випадку вона зображується на аркуші ватману формату А-1 або А-2, а в другому – використовується різні редактори для створення схем. Наприклад, "FreeMind" – вільна програма для створення карт пам'яті, що написана на Java і розповсюджується згідно із загальною публічною ліцензією GNU. Програма має розширені можливості експортування, а саме у форматі HTML, JPEG, PNG, PDF та інші.

"Карта" являє собою деревовидну структуру: навколо основного об'єкту або ідеї розташовуються зв'язані з ним, логічно згруповані елементи, фрагменти інформації. Елементи розташовуються в інтуїтивному порядку, відповідно до їхньої важливості, й організуються в групи, гілки або окремі площини. Надписи та гілки можна розфарбовувати, виділяти та додавати малюнки, зображення або іконки.

"Карта" дозволяє не тільки узагальнено сприймати та розуміти блоки матеріалу, але й сприяє індивідуальній або колективній мислетьворчості та креативній ерудиції. До того ж студентам надається можливість самим визначати ключові об'єкти та їх функціональні зв'язки з іншими компонентами знання. Таким чином, трансформація навчального матеріалу в схеми активізує потенціал правої півкулі студентів, творче мислення та інтуїцію, дозволяє перетворити об'єктивне знання в особистісне.

Наводимо зразок фрагменту "карти стисненої інформації" з дисципліни "Педагогічні технології в початковій школі" (рис. 2).

Висновки. Підбиваючи підсумки можемо зауважити, що використання елементів ейдетики у процесі вивчення педагогічних дисциплін сприятиме кращому засвоєнню навчальної інформації та розвитку творчого мислення, стане поштовхом для подальшого професійного зростання.

Використані джерела

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.
2. Кремень В. Г. Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія: Вісник НАПН України. – 2012. – № 2. – С. 5–11.
3. Вітвицька С. С. Розвиток творчого мислення майбутніх магістрів освіти як умова їх творчої самореалізації [Електронний ресурс] / С. С. Вітвицька // Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання. – Випуск 5. – 2014. – С. 88-96. – Режим доступу:
4. <http://eprints.zu.edu.ua/16985/1/%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
5. Рикова С. Роль ейдетики у розвитку образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс] / С. Рикова. – Режим доступу: <http://zavantag.com/docs/717/index-151496786.html>.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
7. Выготский Л.С. Эйдетика // Выготский Л. С. и др. Основные течения современной психологии. М.: Госиздат, 1930. – 264 с.
8. Головацкая Н. Ф. Анализ поэтического текста с помощью эйдос-конспекта. 5-7-е классы [Електронний ресурс] / Н. Ф. Головацкая. – Режим доступу: <http://festival.1september.ru/articles/412223/>.
9. Уліщенко В. Метод ейдетики в інтерсуб'єктному навчанні української літератури (практико-орієнтований аспект) [Електронний ресурс] / В. Уліщенко // Рідна школа. – 2011. – № 7 (липень). – С.33-38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_7_9.

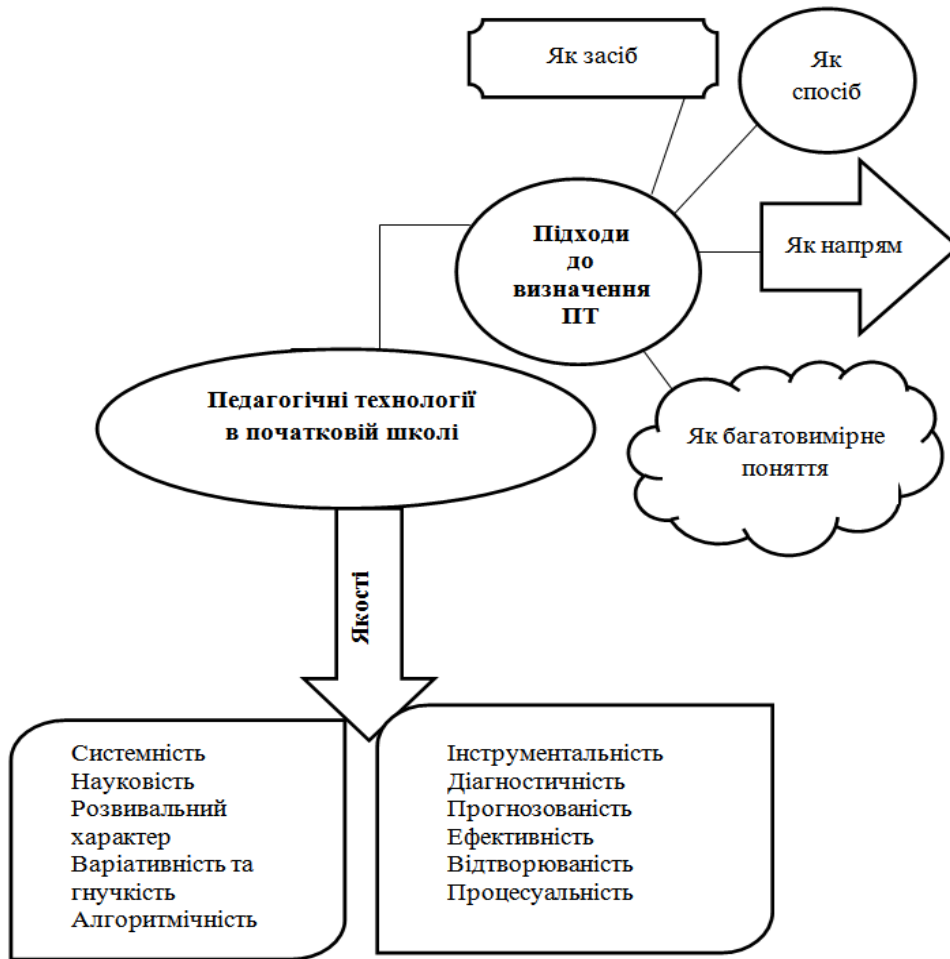

Рис. 2. "Карти стисненої інформації" з дисципліни "Педагогічні технології в початковій школі"

Turchyna I.

EIDETIC ELEMENTS USAGE AS A MEANS OF STUDENTS' CREATIVE THINKING DEVELOPMENT WHILE LEARNING PEDAGOGICAL DISCIPLINES

The article deals with the problem of future primary school teachers' creative thinking development through eidetic elements usage.

The article reveals the essence of eidetic theory, analyses the peculiarities of pictographic method and the enlarged structuring of learning material method while mastering pedagogical disciplines "History of Pedagogy" "Pedagogical Technologies in Primary School". The pictographic method is an effective way of organizing, summarizing and memorizing information. The essence of the method is as following: it is necessary to "encode" the proper concepts with the help of pictures and symbols while using the associations. The article focuses on the "eidetic supportive notes" peculiarities as a technique of creative thinking development technology. The article underlines that "eidetic supportive notes" is the systematized and summarized presentation of the material in the form of pictograms. It also suggests "eidetic supportive notes" activities such as: group work, "eidetic supportive notes" decoding, own pictograms creation.

The article reveals the enlarged structuring of learning material method peculiarities which presupposes the usage of reference schemes and summary tables. The tutor facilitates students' self-education activities to create so called "map of compressed information" which shapes the educational materials into the form of schemes.

The article resumes that eidetic techniques promote logical and creative thinking development, students' creative potential disclosure, and positive emotional background implementation. The technique prevents future primary school teachers from feeling disappointed in the learning process.

Key words: eidetic technology, eidetic techniques, enlarged structuring of learning material method, eidetic supportive notes, map of compressed information, future primary school teachers' creative thinking development.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2016